

JOANNA SOSNOWSKA*

SERIAL FORMATOWANY NA POLSKIM RYNKU TELEWIZYJNYM

FORMAT TELEWIZYJNY JAKO DOMINUJĄCA FORMA ROZRYWKI TELEWIZYJNEJ

Samo określenie „format telewizyjny” nadal jest terminem trudnym do zdefiniowania, szczególnie z powodu dynamicznego rozwoju rynku medialnego (w tym telewizyjnego). Format telewizyjny to zarówno szkic programu, jak również jego bardzo rozbudowany opis, odnosi się również do audycji gotowej do emisji. Powstają formaty w zakresie radia, telewizji a także internetu (np. portal YouTube „The You Generation”). Każdy z gatunków telewizyjnych podlega odrębnym zasadom formatowania, od teleturniejów po opisywane w artykule seriale. Najdłuższą historię tworzenia produkcji formatowanych mają Wielka Brytania, Szwecja i USA. W większości są to programy rozrywkowe, ale też duży obszar przypada serialom. Miejscem, które od lat przyciąga znanych producentów telewizyjnych są targi telewizyjne, gdzie można zaprezentować, ale także kupić formaty programów czy seriali. Jedne z najpopularniejszych to MIPCOM – Międzynarodowe Targi w Cannes, które co roku przyciągają największych producentów i stacje telewizyjne z całego świata. „MIPCOM to największe forum, podczas którego odkrywane są trendy przyszłości oraz sprzedawane prawa do produkcji, które potem mogą oglądać widzowie na całym świecie”¹. Polska coraz częściej jest znaczącym wystawcą na targach i zaczyna cieszyć się zainteresowaniem światowych producentów. Okazuje się też, że Polska jest w Europie Wschodniej miejscem, gdzie otwierane są najczęściej „regionalne przedstawicielstwa potentatów branży produkcji i dystrybucji formatów”². Format telewizyjny nadal jest różnorodnie interpretowany, dlatego szczegółowe elementy określają umowy licencyjne, które negocjuje się indywidualnie podczas zakupu formatu. Z prawnego punktu widzenia, jak zauważa Zbigniew Pinkalski,

* DR JOANNA SOSNOWSKA – medioznawca, adiunkt Katedry Medialnej Komunikacji Społecznej KUL.

¹ *Startują targi telewizyjne MIPCOM*, <http://www.wirtualnemedial.pl/artykul/startuja-targi-telewizyjne-mipcom> dostęp 19.12.2016

² Zbigniew Pinkalski, *Prawna ochrona formatów telewizyjnych*, Warszawa 2015, s. 16

inna będzie specyfika formatów dotyczących teleturnieju, a inna serialu czy filmu fabularnego³. Format telewizyjny musi zawierać, m.in.:

- zbiór głównych, powtarzalnych cech i elementów audycji,
- tytuł audycji,
- cechy gatunkowe,
- zarysowane elementy bohaterów, uczestników,
- scenariusz całości i poszczególnych odcinków serii,
- bazę muzyczną,
- opis scenograficzny i kostiumowy,
- czas poszczególnych odcinków i wielkość serii,
- oprawa graficzna,
- miejsce akcji,
- instrukcje montażowe,
- instrukcje realizacyjne (zdjęcia),
- zasady promowania formatu;
- badania oglądalności i opis potencjalnego widza;
- zasady prowadzenia programu, wyboru uczestników, poszczególnych konkurencji.

Nie wszystkie elementy mają takie samo znaczenie dla każdego gatunku telewizyjnego. W zależności od typu formatu oraz stopnia jego adaptacji, jedne z elementów będą rygorystyczne, inne będą jedynie wskazówką dla wersji lokalnej. Całość ma formę książki formatowej. Dzięki odpowiedniemu kopiowaniu lub adaptowaniu poszczególnych elementów formatu, nowy produkt będzie, albo wierną kalką pierwowzoru, albo świeżym spojrzeniem na zakupiony schemat. Format telewizyjny prawnie należy do twórcy. Stacje telewizyjne i producenci wykupują licencje na realizację (produkcję i emisję) formatu, a twórcy formatów rejestrują pomysły. „Obecnie trzema najpopularniejszymi „miejscami” gdzie polscy twórcy rejestrują lub próbują zarejestrować swoje formaty są: US Copyright , Office A, a od niedawna, rejestr utworów prowadzony przez Krajową Izbę Producentów Audiowizualnych”⁴. Formaty telewizyjne zdominowały rynek rozrywkowy na całym świecie. Handel formatami należy do najszybciej rozwijających się gałęzi międzynarodowego rynku telewizyjnego. Międzynarodowy widz zna takie programy jak: „X-Factor”, „Mam talent” czy „Kuchenne rewolucje”. Stacje telewizyjne stawiają na sprawdzoną rozrywkę, a rodzime produkcje traktują dziś jako formę eksperymentu. Z jednej strony kupowany jest gotowy produkt, z drugiej trzeba go jednak wypełnić polską rzeczywistością. W programach muszą być polscy jurorzy i interesujący prowadzący, polskie społeczeństwo musi pokazać kunszt kulinarny, muzyczny a nade wszystko rozrywkowy. Formatowane seriale muszą odwzorować

³ Tamże, s. 17

⁴ Krzysztof Czyżewski, *Format telewizyjny, tylko pomysł czy już utwór*, <http://mediarun.com/pl/marketing/poradnik/format-telewizyjny-tylko-pomysl-czy-juz-utwor.html> dostęp 12.12.2016

znane widzom kreacje aktorskie przez polskich artystów. Nie zawsze sukces jest tak oczywisty. Niemniej jednak analizując propozycje programowe polskich stacji telewizyjnych większość z nich to formaty zagraniczne. I tendencja ta od lat nie spada.

GLOBALIZACJA KULTURY SERIALOWEJ

Serial należy dziś do najważniejszych gatunków telewizyjnych, nie tylko z powodu rosnącej popularności wśród widzów. Seriale bowiem charakteryzują się ogromną dynamiką podgatunkową i tematyczną, a od kilku lat także niezwykle wysokim standardem realizacyjnym. Z jednej strony, z powodu swej genezy, jest bliski filmowi fabularnemu, z drugiej tworzy samodzielne gatunki wynikające ze specyfiki przekazu telewizyjnego. Mamy więc filmowe odpowiedniki serialu kryminalnego, obyczajowego, komediowego, historycznego czy science fiction, ale także specyficzne formy jak telenowela czy sitcom. Specyfiką serialową jest również czas, dzisiaj często występujący w formie sezonów. Długość serialowa wpisana jest immanentnie w gatunkowość: od oper mydlanych („Guiding Light” 15762 odcinków CBS) po pojedyncze sezony seriali epizodycznych („Drugie Życie” sezon 1/ 2016 11 odcinków FOX). Seryjność seriali warunkuje również ich budowę od seriali kontynuacyjnych, epizodycznych poprzez te, z zakończeniem otwartym jak też zamkniętym. Dziś forma serialowa oglądana jest przez widzów nadal w klasycznej formie („M jak miłość” TVP2, „Czas honoru” TVP2 czy „Przyjaciele” COMEDY CENTRAL) po odmiany nietypowe jak miniserie („Kompania Braci” BBC) czy seriale reklamowe („Zazijani” TVP2).

Rynek serialowy od lat jest bardzo dominujący w produkcji telewizyjnej. Powszechna globalizacja w tym zakresie powoduje, że seriale stają się poprzez swój zasięg międzynarodowe. Serial „Episodes” sprzedany został do 186 krajów, a tureckie „Wspaniałe stulecie”, niezwykle popularne w Polsce, do 50 krajów. Jednocześnie dominacja kanałów tematycznych, w tym serialowych, stwarza możliwość dotarcia w krótkim czasie do wielkiej widowni. Kanał FOX, który swoim zasięgiem obejmuje 125 krajów⁵ organizuje międzynarodowe premiery swoich seriali („Outcast” czy „Legion”). Podobną strategię przyjmuje Netflix, który w lipcu 2016 wyemitował *globalną* premierę pierwszego sezonu *serialu* anime „Kuromukuro”. Kategoria „globalnych premier” implikuje jednocześnie stworzenie „globalnego odbiorcy”. Jeph Loeb, producent wykonawczy serialu „Legion” wyznał: „*Zależy nam, aby widzowie na całym świecie utożsamiali się ze stworzonymi przez nas bohaterami i wątkami.*”

⁵ Telewizja FOX jest jedną ze stacji o największym zasięgu na świecie. Jej programy są oglądane w 125 krajach i w ponad 250 milionach gospodarstw domowych poza terytorium Stanów Zjednoczonych. Więcej na: <http://media.foxtv.pl/6581-globalna-premiera-serialu-legion>

*Cieszymy się, że właśnie takie postaci przedstawiamy naszym międzynarodowym fanom*⁶. Widoczna globalizacja kulturowa, coraz intensywniejsza w swej dominacji, od dłuższego czasu wkracza w sferę produkcji serialowej. Zdaniem Barbary Szackiej, globalizacja kultury popularnej, w tym serialowej, „w znacznej mierze oznacza amerykanizację”⁷.

Najbardziej popularnymi serialami są te, które produkowane są w USA i Wielkiej Brytanii. Czasami modne stają się seriale japońskie, tureckie czy brazylijskie, ale najczęściej w swojej jednorodnej gatunkowo formie czyli telenoweli, operze mydlanej czy serialu romansowym. Oprócz kolorytu strojów, krajobrazu czy architektury wszystkie są ludzako do siebie podobne w treści. Największymi stacjami telewizyjnymi produkującymi ogólnoświatowe hity są amerykańskie: CBN, NBC, FOX czy Televisja (z Meksyku). 2015 rok był według Moffett Nathanson Research rekordowy pod względem nowości serialowych. Wyemitowano 419 nowych tytułów⁸. Rok 2016 okazał się jeszcze bardziej produktywny. Okazuje się, że największy wzrost nastąpił w ciągu ostatnich pięciu lat. Globalna „serialomania” stała się faktem nie tylko dla największych stacji telewizyjnych, ale i internetu. Ramówki telewizyjne układane są dziś często pod hity serialowe, a badania oglądalności opracowywane pod kątem serialowych widzów. Seriale: „Lost”, „Gotowe na wszystko” czy „CSI” znajdują się w czołówce oglądalności w 20 krajach na świecie⁹. Ranking Vulture.com wskazał, iż w 2016 roku najpopularniejsze seriale w 18 krajach to: „CSI”, „Homeland”, „NCIS”, „The Mentalist” czy „Criminal Minds”¹⁰ czyli seriale kryminalne, szpiegowskie, które łączy znana powszechnie konwencja gatunkowa, popularna niezależnie od kultury lokalnej. Unifikacja serialowych treści często wpisuje się w narrację transparentności¹¹ przypisywaną cechom globalizacyjnym. Dzięki największemu uogólnieniu i wyeksponowaniu elementów uniwersalnych tworzy się produkt globalny zdolny odnieść sukces komercyjny w każdej kulturze. Największą dominację w kwestii formatowania seriali odgrywa rynek amerykański. Nie tylko produkcje USA są najczęściej kupowane i formatowane do innych kultur, ale także producenci amerykańscy przerabiają hity serialowe, jak np. znane z wielkiej Brytanii (np. „Worst Week”). Za znanymi z Ameryki Południowej telenowelami

⁶ *Globalna premiera serialu „Legion”*, <http://media.foxtv.pl/6581-globalna-premiera-serialu-legion>, dostęp 12.12.2016

⁷ Barbara Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa : Oficyna Naukowa, 2008, s. 438.

⁸ Dane dotyczą łącznie premiery telewizyjnej i internetowej. Więcej na: *Rekordowo dużo nowych seriali w 2015 roku*, <http://www.wirtualnemedi.pl/artukul/rekordowo-duzo-nowych-seriali-w-2015-roku-zadebiutowalo-419#> dostęp [17.12.2016]

⁹ Por. „Zagubieni” *biją rekordy oglądalności w AXN*, <http://www.filmweb.pl/news/%22Zagubieni%22+bij%C4%85+rekordy+w+AXN-26760> dostęp 12.12.2016

¹⁰ Ranking na podstawie seriali emitowanych tylko w telewizji od 1.01 do 31.10 2016 roku, w godzinach wieczornych: *Most popular US TVShows around the world*, <http://www.vulture.com/2015/12/most-popular-us-tv-shows-around-the-world.html> dostęp 19.12.2016

¹¹ Por. Scott Robert Olson, *Hollywood Planet: Global Media and the Competitive Advantage of Narrative Transparency*, Mahwah 1999, Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

również stoją producenci z USA, którzy tworzą produkty komercyjne sprzedające się na specyficznym rynku¹². „*Gusta widzów telewizji na świecie łączy to, że lubią oglądać przede wszystkim przeciętne rodzime produkcje lub amerykańskie seriale, reality show czy opery mydlane*”¹³. Serialowe produkcje okazują się w globalnym zestawieniu bardzo ważną pozycją programową. Jednocześnie pojawiło się już dziś rozpowszechnione zjawisko *bringe-watchingu* czyli oglądania bez przerwy kolejnych odcinków serialu. Badania przeprowadzone przez instytut GfK MRI pokazują, że „57 proc. amerykańskich widzów regularnie uprawia *binge-watching*”¹⁴. Natomiast badania MEC pokazują, iż 30 proc. polskich internautów chce oglądać wiele odcinków z rzędu. Najpierw wielogodzinne seanse serialowe fani oglądali w internecie lub nagrane na nośnikach pamięci, obecnie wiele stacji telewizyjnych powtarza swoje hity serialowe całymi sezonami, np. „Przyjaciele” w Comedy Central czy w noc sylwestrową „Belfer” w Canal+. Szał oglądania ogarnia coraz większą rzeszę widzów i powoduje również zmiany w premierowych emisjach seriali. Netflix wypuścił najnowszy sezon „House of Cards” w internecie od razu w całości. Wiele stacji decyduje się na emitowanie premiery serialu w dwóch odcinkach, żeby od razu przywiązać widza do opowiadanej historii. Nie tylko oglądamy te same seriale, ale coraz częściej produkujemy klony tych samych serialowych historii.

TYPY SERIALI FORMATOWANYCH NA POLSKIM RYNKU TELEWIZYJNYM

1) SERIAL „KALKA”

Formatowane seriale na rynku polskim wpisują się w ogólnoświatowy trend kopiowania produktów telewizyjnych o dużej popularności i wpływach z rynku. Seriale kalki mają za zadanie wierne odwzorowanie oryginalnego wzoru produkcji zagranicznej. Na ekranie pojawia się dzieło telewizyjne, które do złudzenia jest podobne do wersji pierwotnej. Kalkowaniu podlegają wszystkie elementy: czołówka, oprawa muzyczna, miejsca scenograficzne, scenariusz poszczególnych odcinków, postacie i ich charakterystyka (strój, sposób mówienia, fryzury itp.) oraz oprawa graficzna. Powtarzany jest na ekranie wzór nie poprzez emisję i tłumaczenie, ale

¹² Piotr Siuda, *Homogenizacja i amerykańizacja globalnej popkultury*, „Kultura -Historia -Globalizacja” 20011 nr 10, s. 187

¹³ Martin Stysiak, *Globalna telewizja rozrywkowa. Świat ogląda te same programy i seriale*, http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,17573737,Globalna_telewizja_rozrywkowa__Swiat_oglada_te_same.html?disableRedirects=true dostęp 15.12.2016

¹⁴ Partyk Paullus, *Binge-watching - ten sposób oglądania seriali zyskuje na popularności*, <http://businessinsider.com.pl/media/co-to-jest-binge-watching/pbe6l8x> dostęp 11.12.2016

poprzez wierne odtworzenie modelu serialu. Produkcje takie wykorzystują do gwarancji sukcesu komercyjnego seriali, popularnych aktorów, którzy zamieniają się w równie popularne postaci z ogólnowiatowych hitów. Niewiele seriali może być poddane takiemu odwzorowaniu. Zdecydowanie więcej powstaje seriali inspirowanych oryginałem lub luźniejszą adaptacją pierwotnego wzorca. W Polsce trzy serie kalki wyprodukowała stacja TVN: „Wszyscy kochają Romana”, „Niania” i „Hela w opałach”. Stacja od lat stawia na sprawdzoną rozrywkę oraz amerykański styl tworzenia ramówki telewizyjnej.

Największą popularnością cieszył się serial „Niania” emitowany w Polsce w latach 2005-2009. Widownia serialu to około 4 milionów widzów¹⁵. Serialowym wzorem był sitcom „The Nanny” wyprodukowany przez amerykańską stację CBS. Polscy widzowie zakochali się w amerykańskiej niani już od 1999 roku dzięki emisji oryginalnej wersji w Polsacie, TV puls i TVN Siedem, TV6 i Comedy Central Family. Serial emitowany był w 90 krajach, a aktorka Fran Drescher – grająca główną postać niani – zdobyła dzięki serialowi ogromną międzynarodową popularność (wielokrotnie nominowana za rolę do Złotych Globów i Emmy). Licencję na serial kupiły, m.in.: Turcja, Argentyna, Grecja i Rosja, a także Polska¹⁶. Serial opowiada historię zabawnej, byleż sprzedawczyni sukien ślubnych, Frani, która jako akwizytorka kosmetyków, zbiegiem okoliczności pojawia się w rodzinie zamożnego producenta teatralnego. Zostaje zatrudniona jako niania do trójki jego dzieci. Scenariusz odcinków opowiada historię zabawnych splotów akcji w rodzinie Sheffielda i jego współpracownicy. Polscy producenci skopiowali fabułę, intrygi scenariuszowe, dialogi, postacie z serialu amerykańskiego. Zmianie podległy: miejsce akcji (z Nowego Jorku do Warszawy) oraz imiona i nazwiska bohaterów (Fran Fine – Frania Maj, Maxwell Sheffield – Maksymilian Skalski, Niles - Konrad, Chastity Cleire – Karolina Łapińska, Margaret - Małgosia, Brighton – Adaś oraz Grace czyli Zuzia). Postaci z polskiej wersji serialu łudząco przypominają postacie amerykańskie. Agnieszka Dygant grająca Franię Maj nie tylko wyglądem upodobniła się do Fran Fine. Ujawniając niezwykle talent aktorski odtworzyła bardzo charakterystyczny sposób mówienia i poruszania się głównej bohaterki (dwukrotnie zdobyła za tę rolę Telekamerę). Polska wersja scenariusza skopiowała również słynne z oryginału występy gościnne znanych gwiazd, muzyków czy celebrytów. Pojawili się m.in. Krystyna Janda, Edyta Górniak czy Stanisław Tym. Popularność serialu spowodowała, że w Polsce wyprodukowano podobną ilość światowych odcinków: oryginał – 147, Polska – 134. Serial zyskał uznanie polskich widzów, ale też samego producenta oryginału. Sony Columbia Pictures Television International uznał polską wersję sitcomu za najbardziej zbliżoną do wersji amerykańskiej spośród wszystkich udzielonych licencji. Fran Drescher podczas wizyty w Polsce wyznała, że ogląda

¹⁵

¹⁶ Fran Drescher: *Uwielbiam polską „Nianie”*, <http://film.onet.pl/wiadomosci/fran-drescher-uwielbiam-polska-nianie/yef4z> dostęp 19.12.2016

wszystkie światowe wersje „Niani”, „*ale z polskiej wersji serialu jestem naprawdę dumna. Jest przepięknie grana i wspaniale produkowana*”¹⁷.

„Hela w opalach” to format serialu amerykańskiego „Grace w opalach”. Serial opowiada o trzydziestoletniej rozwódce, matce trójki dzieci, która musi radzić sobie w męskim świecie. Serial doczekał się 4 serii i 56 odcinków emitowanych na antenie TVN w dwóch cyklach: 2006-2007 oraz 2010-2011. Amerykańska wersja serialu emitowana była w stacji ABC, gdzie łącznie wyprodukowano 112 odcinków (5 sezonów). Za swoją kreację aktorską Brett Butler (Grace) była nominowana była do nagrody Golden Globe i American Comedy Awards¹⁸. Obsada serialu jest liczniejsza niż w przypadku „Niani”, a występujący aktorzy należeli do grona cenionych polskich artystów. W głównych rolach polscy widzowie mogli oglądać: Annę Guzik jako Helenę Trojanowską, Marcina Dorocińskiego jako Romana Trojańskiego, Piotra Gąsowskiego jako Ryśka Swobodę, Agatę Kuleszę jako Edytę Swobodę, Stanisławę Celińską jako teściową Heleny czy Romana Kłosowskiego jako teścia Heleny. Adaptacji scenariusza podjęło się aż 11 osób, a roli I reżysera trzy osoby: Andrzej Kostenko, Magda Batorska oraz Patrick Yoka¹⁹. Jak piszą polscy twórcy serialu: „*dużo się dzieje w życiu Heleny Trojańskiej. Dystans do samej siebie, błyskotliwość i bezkompromisowość pozwalają jej zgrabnie poradzić sobie z perypetiami codziennego galimatiasu. Hela walczy z przeciwnościami losu jak nie przymierzając prawdziwa MATKA POLKA*”²⁰. Spolszczenie przygód zabawnej rozwódki okazał się sukcesem. Mimo innych okoliczności życia kobiet w USA i w Polsce, polska publiczność polubiła tytułową Helę. Dobrą decyzją okazało się również obsadzenie głównej bohaterki. Anna Guzik jako Hela była bardzo wiarygodna. Serial został wyemitowany w FOX Comedy, TV Puls oraz ITVN ((TVN International), międzynarodowego kanału Grupy TVN.

„Wszyscy kochamy Romana” to kolejny sitcom TVN-u, który został odwzorowany na podstawie amerykańskiego serialu stacji CBS: „Everybody Loves Raymond”. Uniwersalność scenariuszowa serialu przełożyła się na jego dużą popularność na całym świecie. Produkcja miała 9 sezonów czyli 210 odcinków oraz zdobyła m.in. 13 nagród Emmy i 88 nominacji do innych nagród i wyróżnień²¹. „*Serial bardzo przenikliwie i trafnie, ale z dużą dozą humoru pokazuje skomplikowane relacje rodzinne. Dotyka problemów, z którymi może borykać się właściwie każdy. W rodzinie Romana zobaczymy, jak w krzywym zwierciadle, nasze własne relacje z dziećmi, rodzicami, żonami i mężami. Sprawi to, że spojrzymy na naszych bliskich z większą wyrozumiałością i poczuciem humoru. To serial o codziennym życiu przeciętnej*

¹⁷ Fran Drescher: *Uwielbiam polską „Nianię”*, <http://film.onet.pl/wiadomosci/fran-drescher-uwielbiam-polska-nianie/yef4z> dostęp 19.12.2016

¹⁸ „Hela w opalach”, <http://www.tvn.pl/showbiz/hela-w-opalach,58262,0,0.html> dostęp 19.12.2016

¹⁹ „Hela w opalach”, <http://www.filmpolski.pl/fp/index.php?film=1217831> dostęp 19.12.2016

²⁰ „Hela w opalach”, <http://www.tvn.pl/showbiz/hela-w-opalach,58262,0,0.html> dostęp 19.12.2016

²¹ „*Wszyscy kochają Raymonda*”, <http://www.filmweb.pl/serial/Wszyscy+kochaj%C4%85+Raymonda-1996-120824> dostęp 21.12.2016

*polskiej rodziny*²² – pisali na oficjalnym profilu serialu polscy producenci. Reżyserii serialu podjął się Jerzy Bugajewicz, który ma na swoim kącie kilka seriali formatowanych, m.in. „Nianię”, „Kasię i Tomka” czy „Camera Cafe”. Za adaptowanie scenariusza odpowiadała trójka scenarzystów: Katarzyna Krzysztopik, Karol Klemantowicz i Kuba Wecsylic. I tym razem w rolę głównych bohaterów wcielili się znani polskiej publiczności aktorzy. Romana zagrał Bartek Kasprzykowski, jego żonę Aneta Todorczuk-Perchuć, matkę Anna Seniuk, ojca Joachim Lamża a brata Jacek Garniecki znany raper Tede. Serial nie przypadł do gustu widzom TVN-u, dwukrotnie był zapowiadany jako premiera ramówkowa. „*Po raz pierwszy serial emitowano we wrześniu 2011, jednak po 5 odcinku emisję przerwano. Ponowna premiera serialu nastąpiła 3 stycznia 2012*”²³. Łącznie wyemitowano 15 odcinków i serial zniknął z anteny. Pierwsze odcinki serialu obejrzało tylko 1,77 mln widzów, a w kolejnym podejściu około 2,2 mln²⁴. Okazało się, że nie uda się skalkować tak znanego formatu. Nie tylko postacie okazały się mniej podobne do oryginalnej wersji, jak w przypadku sukcesu „Niani”, ale także scenariusz nie przypominał przygód polskiej rodziny. Sam reżyser, zauważył, że w sitcomach coraz częściej nie chcą grać polscy aktorzy, a format serialu był popularny 15 lat temu i dzisiaj nie przystawał do współczesnego gustu widzów²⁵.

2) SERIALE KOMEDIOWE ADAPTOWANE

„*Generalny trend na świecie pokazuje, że stacje telewizyjne korzystają z globalnych marek, ale często dostosowują je do lokalnych odbiorców. Dzięki temu widz czuje, że program jest stworzony specjalnie pod jego gust*”²⁶ – mówi Jacek Koskowski, general manager BBC Worldwide Polska. Taki typ seriali coraz częściej widoczny jest na rynku polskim. Seriale kalki przyniosły dużą popularność twórcom i dobre wyniki finansowe dla stacji telewizyjnych. Jednak dłuższym życiem ekranowym cieszą się seriale adaptowane, szczególnie w trzech kategoriach: komediowej, romantycznej i obyczajowej. Podstawą do przeróbki są pierwowzory zagraniczne, część scenariuszowa, jak też bohaterowie są dopasowani do wersji polskiej. Nie tylko pojawia się lekko zmieniona rzeczywistość, ale też producenci szukają nowych

²² „*Wszyscy kochamy Romana*”, <http://www.tvn.pl/showbiz/wszyscy-kochaja-romana,58269,0,0.html> dostęp 21.12.2016

²³ „*Wszyscy kochają Romana*”, <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1227865> dostęp 21.12.2016

²⁴ *TVN zawiesiła emisję sitcomu „Wszyscy kochają Romana”*, <http://www.wirtualnemedia.pl/artykul/tvn-zawiesila-emisje-sitcomu-wszyscy-kochaja-romana#> dostęp 12.12.2016

²⁵ *Reżyser narzeka na „Wszyscy kochamy Romana”*, <https://naekranie.pl/aktualnosci/rezyser-narzeka-na-wszyscy-kochaja-romana> dostęp 15.12.2016

²⁶ Martin Stysiak, *Globalna telewizja rozrywkowa. Świat ogląda te same programy i seriale*, http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,17573737,Globalna_telewizja_rozrywkowa__Swiat_oglada_te_same.html?disableRedirects=true dostęp 18.12.2016

twarzy bohaterów. Główne postacie zachowują charakter przynależny stylowi (charakterowi) serialu, ale nie muszą być ich kalką jak Agnieszka Dygat jako serialowa niania. Seriale adaptowane komediowe to m.in. „Faceci do wzięcia”, „Kasia i Tomek” oraz „Kocham Klarę”. „Faceci do wzięcia” to format serialu amerykańskiego „Dziwna para” z lat 70. XX wieku. Serial był oparty na sztuce Neila Simona „The Odd Couple”²⁷. W polskiej wersji powstało 91 odcinków emitowanych od 2006 do 2010 roku na antenie TVP1. Historia zabawnej komedii opowiada o lokatorach jednego mieszkania Wiktora i Romana, którzy są totalnym przeciwieństwem. Główne role grali znani aktorzy komediowi Cezary Pazura (Wiktor Maliszewski) oraz Paweł Wilczak (Roman Jackiewicz). Ciekawie prezentował się też zespół reżyserski: Janusz Kondratiuk, Olaf Lubaszenko, Adek Drabiński, a także sam Cezary Pazura. Zbigniew Kamiński autor adaptacji, mimo przeniesienia pierwowzoru w nowe realia, starał się być wierny oryginałowi. W wersji amerykańskiej rolę hipochondryka i pedanta Felixa grał Jack Klugam, a bałaganiarza Oskara Tony Randall. W obu wersjach siłą serialu był świetny scenariusz z zabawną osią opierającą się na konflikcie wspólnie mieszkających przyjaciół. W 2013 roku wersja amerykańska serialu znalazła się na 78 miejscu 101 najlepiej napisanych seriali wszech czasów. W 2015 roku serial znów powrócił do amerykańskiej widowni w uwspółcześnionej wersji stacji CBS. Widownia serialu to 12,36 mln widzów²⁸. Tym razem w obsadzie znaleźli się Matthew Perry (znany z kultowych „Przyjaciół” Chandler, również producent wykonawczy serialu) oraz Thomas Lennon. Na razie powstały 3 sezony serialu. Paweł Wilczak zagrał również w serialu „Kasia i Tomek” opartym na serialu „Love Bugs”. Pierwowzór nie jest amerykański, ale kanadyjski i opowiada zabawne historie pary zakochanych, mieszkających wspólnie młodych ludzi. *„Oryginalny pomysł formatu, znalazł się w pierwszej dziesiątce najpopularniejszych programów telewizyjnych w Kanadzie. Pomysłowy scenariusz, nowatorska technika zdjęć oraz oryginalna kreacja charakterów głównych bohaterów zachęciła producentów z innych krajów, m.in. Francji, Szwajcarii, Grecji, Włoch, Portugalii i Szwecji do realizacji własnych wersji tego formatu. Serial zdobywał wielką sympatię widzów, wszędzie tam, gdzie tylko pojawił się na ekranie”*²⁹. Twórcą oryginalnego serialu jest Guy A. Lepage, a polską wersję adaptowali, na potrzeby widzów TVN-u: Doman Nowakowski, Jolanta Hartwig-Sosnowska oraz Grzegorz Łoszewski. Powstały 3 serie (100 odcinków) w reżyserii Jurka Bogajewicza, a w rolę ukochanej Pawła Wilczaka wcieliła się Joanna Brodzik. Serial cieszył się dużą popularnością, mimo iż był minimalistyczny w realizacji. „Kocham Klarę” to serial oparty na amerykańskim sitcomie „I love Lucy”. Amerykański

²⁷ Za kinową wersję serialu Neil Simon otrzymał nominację do Oscara w kategorii scenariusz adaptowany. „Dziwna para”, <http://www.filmweb.pl/film/Dziwna+para-1968-32200/cast/crew> dostęp 12.12.2016

²⁸ Marcin Rączka, „The old couple” z mniejszą liczbą odcinków, <https://naekranie.pl/aktualnosci/the-odd-couple-z-mniejsza-liczba-odcinkow> dostęp 18.12.2016

²⁹ „Kasia i Tomek”, <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1212271>, dostęp 18.12.2016

serial był popularny w latach 50. i był pierwszym serialem wyprodukowanym na potrzeby telewizji w USA. Oryginalna wersja serialu nie była popularna w Polsce. Mimo emisji w latach 90., polscy widzowie obejrzeliby tylko jeden sezon. Adaptacja jest bardzo swobodna. W rolę tytułowej bohaterki wcieliła się Magdalena Wójcik. Fabuła serialu to zabawne losy dwóch małżeństw: Klary i Jakuba Zalapskich oraz Hanny i Jana Nowaków. A miejsce akcji jest Zielona Góra. Powstała ostatecznie tylko jedna seria (13 odcinków) emitowana w Polsce w latach 2001-2002. Serial był realizowany z udziałem publiczności w Teatrze Dramatycznym w Warszawie. Adaptacji scenariusza podjęło się aż pięciu scenarzystów: Mariusz Polaczek, Wojciech Saramonowicz, Doman Nowakowski, Grzegorz Łoszewski, Paweł Lesisz. Na tym samym amerykańskim serialu powstał też sitcom „Sąsiedzi”, który odniósł większy sukces. Powstało 151 odcinków i aż 6 sezonów. Historia opowiada również przygody dwóch małżeństw: Bogackich i Cwał-Wiśniewskich. W tytułowe role wcielili się: Ewa Szykulska, Małgorzata Lewińska, Michał Milowicz, i Marek Siudym. Serial był emitowany w TVP równocześnie z podobnym serialem „Lokatorzy”, z tymi samymi postaciami i aktorami. Telenowela „BrzydUla” to produkcja TVN-u. Tytułowa Ula Ciepłak to dziewczyna z polskiej przeciętnej rodziny, która zdobywa pracę w korporacji i zakochuje w przystojnym właścicielu firmy. Pierwowzorem jest kolumbijska telenowela o tym samym tytule. W 2010 roku polski serial otrzymał Nagrodę Telekamery Tele tygodnia w kategorii „Adaptacja serialu zagranicznego”. Powstały dwie serie i aż 235 odcinków. Serial reżyserowało aż 11 reżyserów, a za scenariusz odpowiadało 26 scenarzystów³⁰. Serial miał około 3 mln widzów, a finał ponad 5 mln. Kolumbijski hit został sformowany przez 21 krajów, m.in. USA, Wielką Brytanię, Portugalię, Rosję, Wietnam czy Niemcy. Dużą popularnością cieszyła się wersja amerykańska wyprodukowana przez Salmę Hayek. Powstały 4 sezony (85 odcinków), a rola Ameryki Ferrery (tytułowej Betty) przyniosła aktorce nagrodę Emmy i Złoty Glob.

3) SERIALE OBYCZAJOWE ADAPTOWANE

Seriale obyczajowe adaptowane, opierają się nie tylko na formie komediowej, ale też na opowieści o losach bohaterów. Nie mamy tu klasycznych sitcomów (jak opisane wyżej), ale seriale osadzone w charakterze kryminalnym, rodzinnym czy dramatu małżeńskiego. Największym sukcesem okazał się serial „Ojciec Mateusz”. Serial powstał w oparciu o włoski format „Don Matteo”. *„Publiczna telewizja RAI UNO emituje go od ponad ośmiu lat. Opowieść o księdzu-detektywie we Włoszech wciąż gromadzi przed telewizorami miliony widzów”*³¹. W Polsce serial był emitowany na TVP 1, TV Puls i Religia.TV. W rolę ojca Mateusza wcielił się Artur Żmijewski,

³⁰ „BrzydUla”, <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1222085> dostęp 14.12.2016

³¹ „Ojciec Mateusz”, <https://vod.tvp.pl/1667840/ojciec-mateusz> dostęp 18.12.2016

a jego specyficzną gosposię gra Kinga Preis. Powstało aż 16 sezonów polskiej wersji i 212 odcinków. Adaptacja scenariusza oryginału jest dość luźna, nieco zabawne zagadki kryminalne napisane są specjalnie dla polskiego widza. „*Niekiedy włoski oryginał był nie do przeniesienia na polski grunt - z oryginalnego odcinka pierwszej serii, którego tematem było poszukiwanie popularnych w Italii trufli, polska ekipa w ogóle zrezygnowała*”³². Szukając pierwowzoru włoskiego miasteczka polscy producenci trafili do Sandomierza. „*Jest to piękne malownicze miasteczko, perłka architektoniczna*”³³ – ocenia Krzysztof Grabowski, producent serialu. Włoska popularność serialu spowodowała, że do Gubbio w Umbrii, gdzie rozgrywa się akcja serialu zaczęli przyjeżdżać fani, a w miejscowym kościele wprowadzono opłatę w wysokości 1 euro³⁴. W Polsce serialowy Sandomierz również cieszy się dużym zainteresowaniem turystów. Średnia oglądalność serialu to około 4,5 mln widzów, co dawało serialowi miejsce w pierwszej piątce najpopularniejszych polskich seriali. Tym samym polska wersja wyprzedziła włoską w rankingach oglądalności. Reżyser polskiej wersji serialu Maciej Dejczer uważa, że „*przyczyną dużej popularności przygód księdza-detektywa należy szukać w zaadaptowaniu scenariusza do polskich warunków*”³⁵. Konwencja „detektywa w sutannie” nie jest nowa i zawsze staje się gwarantem popularności. Kolejna produkcja TVP „Rodzinka.pl” to również sukces oglądalności. To historia rodziny Boskich: Natalii, Ludwika i ich trójki synów: Tomka, Kuby i Kacpra. Serial oparty o licencję kanadyjskiego formatu „The Parents”. Scenariusz oryginalnego serialu w 2009 roku został uhonorowany nagrodą w Gemeaux, a produkcja ma najwyższą w swojej kategorii oglądalność³⁶. W 2015 roku powstała także rosyjska wersja kanadyjskiego formatu pt. „Rodzina”. Reżyserem polskiej wersji jest Patrick Yoka, który ma doświadczenie w reżyserowaniu formatów (m.in. „Niania”, „Hela w opałach”). Historia zabawnej rodziny szybko zyskała sympatię widzów telewizyjnej dwójki. Do tej pory powstało 9 serii i 195 odcinków. W rolę rodziców wcielili się popularni aktorzy Małgorzata Kożuchowska i Tomasz Karolak. Do polskiej wersji scenariusza wplatane jest wiele wątków związanych z polską rzeczywistością, świętami, sytuacją społeczną czy gospodarczą. Dzięki temu widzowie w oglądanych bohaterach widzą też swoją sytuację: wywiadówkę, problemy z kredytem czy wyjazd dziecka na studia. Polski format stał się na tyle popularny, że szybko zaczął być wykorzystywany komercyjnie: w reklamach

³² „*Ojciec Mateusz*” na dobre i na złe, <http://www.newsweek.pl/newsweek-exclusive/ojciec-mateusz-na-dobre-i-na-zle,35150,1,1.html> dostęp 16.12.2016

³³ *Zmijewski w serialu „Ojciec Mateusz”*, <http://www.nowiny24.pl/wiadomosci/podkarpacie/art/6013073,zmijewski-w-serialu-ojciec-mateusz-zdjecia,id,t.html> dostęp 17.12.2016

³⁴ *Fani włoskiego ojca Mateusza szturmują zabytkowy kościół*, <http://www.tvp.info/21250325/fani-wloskiego-ojca-mateusza-szturmuj-zabytkowy-kosciol-administrator-wprowadzil-bilety-wstepu> dostęp 12.12.2016

³⁵ „*Ojciec Mateusz*” pokonał „*Don Matteo*”, <http://ojciecmateusz.tvp.pl/283736/ojciec-mateusz-pokonal-don-matteo#> dostęp 16.12.2016

³⁶ „*Rodzinka.pl*”, <https://vod.tvp.pl/3994794/rodzinkapl> dostęp 14.12.2016

Orange czy licznych produktach placement. Serial traci na popularności, z ponad 3 mln widzów 1 sezonu obecnie sezon 9 oglądało średnio 1,16 mln³⁷.

Seriale adaptowane, z tłem rodzimym pokazującym elementy znane publiczności danego kraju, ale oparte na pomysły zapożyczonym były w polskiej telewizji częstą propozycją programowa. Luźniejsza forma adaptacji, licencyjność produkcji powodowała, że producenci mogli stworzyć bardziej bliską polskiej widowi telewizyjną opowieść. „Reguły gry”, „Mąż czy nie mąż” czy „Klub szalonych dziewczyc”, „Nie rób scen” – to seriale z wątkiem komediowo-romansowym, które jednak nie zdobyły znaczącej w Polsce widowni. „Reguły gry” został oparty na amerykańskim formacie „Sposób użycia” i opowiada o losach piątki przyjaciół, w rolę których wcielili się: Julia Kamińska, Maciej Zakościelny, Katarzyna Kwiatkowska, Jan Wieczorkowski i Paweł Wilczak. Serial był emitowany na TVN7 w 2012 roku. Powstała jedynie jedna seria (15 odcinków). Mimo, iż podobne zagraniczne formaty (m.in. „Przyjaciele”, „Jak poznałem waszą matkę”) są hitami oglądalności, polska wersja nie należała do udanych. Sam oryginał miał 7 sezonów i wyemitowanych 100 odcinków serii. Kolejny kanadyjski serial „Un Sur 2” stał się pierwowzorem serialu TVN-u z 2015 roku pt. „Mąż czy nie mąż” z aktorskimi kreacjami Magdaleny Szejbal i Marcina Perchucia. Podobnie jak w przypadku „Reguły gry”, serial miał tylko jeden sezon (13 odcinków) i zniknął z anteny. Małżeńskie perypetie śledziło średnio milion widzów³⁸. W tym samym czasie emitowany był serial „Nie rób scen” TVN z Joanną Brodzik, Aleksandrą Popławską, Moniką Mariotti oraz Magdaleną Popławską. Serial powstał na bazie izraelskiego formatu „Little Mom”. Zagraniczny format otrzymał nagrodę Rose d’Ore dla najlepszego serialu komediowego i ma swoje odpowiedniki w USA i Francji. Polski serial przyciągnął niestety przed ekrany podobną ilość widzów co serial „Mąż czy nie mąż” i również został zakończony po pierwszym sezonie³⁹. „Klub szalonych dziewczyc” serial również emitowany w TVN, był oparty na holenderskim formacie „Rozengeur & Wodka Lime” (RTL4). Oryginalny serial był emitowany przez 6 lat i zdobył wielu fanów. Polska wersja z powodu niskiej oglądalności została zakończona po emisji 13 odcinków. Serial był odważnym krokiem stacji ponieważ jego fabuła opierała się o historię czterech wyzwolonych (wymancypowanych) kobiet. Okazało się, że przeniesienie nieznanych polskiej społeczności obyczajów i relacji społecznych nie przypadło polskim widzom (nawet kobietom) do gustu. *„Podjęliśmy ryzyko realizacji bardzo nowoczesnego serialu wiedząc, że będziemy przecierać telewizyjne szlaki na polskim rynku serialowym. Przed TVN stało trudne zadanie adaptacji formatu holenderskiego i postaci zbudowanych w tamtej kulturze i mentalności*

³⁷ 1, 3 mln widzów oglądało serial „Rodzinka.pl”, <http://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/1-3-widzow-ogladalo-serial-rodzinka-pl-9-tvp2-wygrala-z-tvp1> dostęp 18.12.2016

³⁸ TVN rezygnuje z serialu „Mąż czy nie mąż”. Tylko milion widzów, <http://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/tvn-rezygnuje-z-serialu-maz-czy-nie-maz-tylko-milion-widzow> dostęp 16.12.2016

³⁹ Koniec seriali „Nie rób scen” i „Mąż czy nie mąż” w TVN, <http://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/koniec-seriali-nie-rob-scen-i-maz-czy-nie-maz-w-tvn> dostęp 15.12.2016

na rynek polski. *Dzisiaj wiemy, że historia i bohaterki były zbyt odważne, dlatego właśnie drugiej serii nie będzie*⁴⁰ – wyjaśniała swoją decyzję stacja. W rolę szalonych dziewczyc wcieliły się: Dominika Łakomska, Monika Buchowiec, Anna Dereszowska i Anna Pzybylska.

POLSKI RYNEK SERIALI FORMATOWANYCH

Polskie serialowe towary eksportowe wcale nie należą do rzadkości. Choć specjaliści przyznają, iż „*trudno zachęcić Brytyjczyka czy Niemca do obejrzenia filmu po polsku czy czesku. Oni chętniej wybiorą produkcję amerykańską, która dominuje w telewizjach w większości świata*”⁴¹. Coraz częściej jednak poziom produkcji i umiejętności polskich scenarzystów powodują, że rodzime seriale są emitowane lub formatowane w telewizyjnych stacjach zagranicznych. Widzowie w Rosji, na Ukrainie czy w Estonii oglądają polskie seriale albo w wersji tłumaczeniowej albo jako rodzime formaty telewizyjne. Największym echem odbiła się transakcja hitu Telewizji Polskiej „*M jak miłość*”. Serial w Polsce od lat jest w czołówce oglądalności. Oglądalność premierowego odcinka szóstej serii wyniosła 7,3 mln widzów⁴². Od marca 2006 roku emitowany był w sformatowanej wersji jako „*L kak Lubow*” na antenie „*Pierwij kanał*”. Serial miał premierę pięć razy w tygodniu, wyemitowano 320 odcinków, ostatni odcinek 29 czerwca 2007 roku. „*Serial powstały w oparciu o polską produkcję zachowuje odpowiedniki każdej z głównych postaci pierwowzoru wraz z takim samym rozwojem akcji. Bohaterami serialu jest rodzina Łobowów, której pierwsza litera nazwiska, tak samo jak w polskiej wersji, bierze się od słowa miłość (ros. любовь/lubow). Seniorzy rodu Tatiana i Płaton podobnie jak w *M jak miłość* mają czwórkę dzieci, których imiona zaczynają się także na literę L lub Ł (ros. Л) – Luba, Łarisa, Lonia, Lika*”⁴³. Pierwszy raz rosyjska wytwórnia adaptowała serial z Europy Środkowej. „*L kak Lubow*” oglądało średnio 20 mln widzów, a uniwersalność polskiego pierwowzoru dobrze wpasowała się w rosyjską rzeczywistość. Mimo dużej produkcji własnej czy adaptacji seriali nawet amerykańskich, polski serial był przez rosyjski rynek telewizyjny przyjęty bardzo pozytywnie. Wielodzietna rodzina,

⁴⁰ „*Klub szalonych dziewczyc*” nie powróci, bo był zbyt odważny, <http://www.wirtualnemedial.pl/artykul/tvn-klub-szalonych-dziewic-nie-powroci-bo-byl-zbyt-odwazny> dostęp 19.12.2016

⁴¹ Martin Stysiak, „*Katyn*” na eksport. *Jakie filmy i seriale sprzedaje?*, TVPhhttp://wyborcza.biz/biznes/1,147881,17568179,_Katyn__na_eksport__Jakie_filmy_i_seriale_sprzedaje.html?disableRedirects=true dostęp 14.11.2016

⁴² *Top 20 kanałów TV tygodnia*, <https://media2.pl/badania/89508-Top-20-kanalow-TV-tygodnia-TVPI-liderem-Polsat-przed-TVN.html> dostęp [11.11.2016]

⁴³ „*M jak miłość*” jak wyglądają bohaterowie rosyjskiej wersji serialu, <http://teleshov.wp.pl/m-jak-milosc-jak-wygladaja-bohaterowie-rosyjskiej-wersji-serialu-6026604252476033g> dostęp [21.12.2016]

mieszkająca na wsi z codziennymi problemami i miłosnymi zawirowaniami stała się idealnym scenariuszem kalką dla rosyjskiej widowni. W rolę rodziny Mostowiaków wcielili się popularni w Rosji aktorzy: Siergiej Nikonienko, Łarisa Łużyna, Irina Sienotowa czy Marija Burawłowa. Polski serial obyczajowy „Ranczo”, opowiadający o losach młodej Amerykanki Lucy, która osiedliła się w małej podlaskiej wsi Wilkowyje, gdzie odziedziczyła niewielki dworek. Bardzo dobry scenariusz serialu (Robert Brutter, Jerzy Niemczuk) spowodował, że polscy widzowie obejrżeli już 10 sezonów telewizyjnego hitu. „Ranczo” otrzymało nagrodę „Telekamery” w 2009, 2015 i 2016 roku w kategorii „Serial”, a także Super Telekamerę Roku. Serial również miał wysoką oglądalność podobnie jak sprzedany „M jak miłość”, a jego stała widownia to 7,2 mln widzów⁴⁴. Serialem również zainteresowała się firma rosyjska. Polski serial będzie miał swoją wersję w Rosji i na Ukrainie. Serial udało się sprzedać podczas międzynarodowych targów telewizyjnych w Cannes. *„Partnerom na Wschodzie spółka sprzedała tzw. opcję, czyli prawo do wyłącznego prezentowania projektu na tamtejszym rynku”*⁴⁵. Serial ma mieć typową formę formatowania adaptowanego na potrzeby lokalnego widza. Inaczej niż w przypadku „M jak miłość”, serial „Ranczo” nie będzie miał głównego bohatera. *„Zniknąć ma na przykład postać księdza, bo na Wschodzie w produkcjach rozrywkowych religia i duchowni nie występują – są uważani za temat tabu. Jego miejsce ma zająć inna osoba zaufania publicznego, np. dyrektor szkoły”*⁴⁶. Jaki będzie ostateczny kształt serialu i jakie jeszcze zmiany zostaną wprowadzone przez nowego producenta, zależy od umowy formatowej. Serial formatuje również telewizja w Estonii. Przygody rewolucyjnej amerykańki w małym miasteczku na tyle spodobał się tamtejszej publiczności, że Telewizja Estońska zaczęła produkcję trzeciego sezonu⁴⁷. Telewizja Łotewska adaptuje scenariusz serialu „Dom nad rozlewiskiem”. Polska wersja emitowana w TVP 1 była również adaptacją, ale literacką. Scenariusz powstał na podstawie książki Małgorzaty Kalicińskiej pod tym samym tytułem. Historia Małgorzaty Jantar, która zamienia miejskie życie na uroczę rozlewisko była w Polsce bardzo popularna. W kolejnych latach powstały „Miłość nad rozlewiskiem” (2010 r.), „Życie nad rozlewiskiem” (2011 r.), „Nad rozlewiskiem” (2012 r.) i „Cisza nad rozlewiskiem” (2013 r.). Rosyjska telewizja kupiła na razie tylko prawa do emisji oryginalnej wersji serialu. Od lat za granicą popularnością cieszy się serial telewizyjny Krzysztofa Kieślowskiego „Dekalog”, który został sprzedany m.in. do Francji, Szwajcarii, USA, Australii, Japonii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii czy Hongkongu. W 2005 roku prawa do sformatowania serialu chcieli zakupić George Clooney i Steven Soderberg, zgody nie wyraził wtedy scenarzysta Krzysz-

⁴⁴ Top 20 kanałów TV tygodnia, <https://media2.pl/badania/89508-Top-20-kanalow-TV-tygodnia-TVPI-liderem-Polsat-przed-TVN.html> dostęp [11.11.2016]

⁴⁵ Sebastian Ogórek, *Polski hit trafi pod rosyjskie strzechy*, <http://finanse.wp.pl/kat,1033747,title,Polski-hit-trafi-pod-rosyjskie-strzechy,wid,13340764,wiadomosc.html?ticaid=11847f> dostęp [16.11.2016]

⁴⁶ Sebastian Ogórek, *Polski hit trafi ...*

⁴⁷ Elżbieta Rutkowska, *„Czas honoru” sprzedany do Szkocji*, http://www.press.pl/tresc/36507,czas-honoru-sprzedany-do-szkocji_-telewizja-estonska-inwestuje-w-ranczo dostęp 19.12.2016

tof Piesiewicz. W 2015 roku serwis Deadline.com podał informację, że „Dekalog” będzie miał swoją wersję amerykańską, którą wyprodukuje stacja NBC. „Za scenariusz dziesięcioodcinkowej serii odpowiada Todd Ellis Kessler. Serialowy projekt Kesslera na razie owiany jest tajemnicą. Wiadomo tylko, że akcja amerykańskiego „Dekalogu” będzie się rozgrywać w Bostonie. Nie wiadomo, kto miałby go realizować, ani kiedy serial ujrzy światło dzienne. Należy tylko mieć nadzieję, że władarze NBC realizując nową wersję arcydzieła Kiesłowskiego, będą chcieli stworzyć wartościową serialową opowieść, a nie tylko odcinać kupony od popularnego tytułu”⁴⁸.

Wiele polskich seriali na zasadzie licencji zostało sprzedanych za granicę. Polsatowska opera mydlana „Pierwsza miłość” została wyemitowana w Irlandii, a oryginalny sitcom „Świat według Kiepskich” na Ukrainie. Telewizja Polska sprzedała serial historyczny „Czas honoru” o żołnierzach AK do Szkocji oraz Czarnogóry. Stacja STS ma wyemitować przynajmniej 3 sezony serialu, w Polsce serial miał 7 sezonów. W Czechach i na Słowacji VOD oferuje „Tajemnicę Twierdzy Szyfrów” TVP czy „Starą baśń. Kiedy Słońce było Bogiem” TVP⁴⁹. Serial „Tajemnica Twierdzy Szyfrów” jest już znany w Japonii, Hiszpanii, czy Portugalii. Telewizja Polska sprzedała również do Niemiec serial „Paradoks” TVP 2 oraz „Głęboką wodę” TVP2 o kulisach pracy pracowników socjalnych. Chęć zakupu licencji „Głębokiej wody” zgłosiło aż 10 państw⁵⁰. Do Rosji trafił serial kryminalny „Oficerowie” TVP2. Niezmiennie w Rosji emitowany jest serial „Czterech pancernych i pies”, który dzisiaj, z powodów ideologicznych, wzbudza wielkie kontrowersje w Polsce. Rosjanie też uwielbiają naszego Jamesa Bonda czyli bohatera „Stawki większej niż życie”. Na Ukrainie zakupiono historyczny serial „Ogniem i mieczem” oraz słabą wersję (w stosunku do gry komputerowej) serialowego „Wiedźmina”. Również seriale TVN stają się coraz bardziej popularne za granicą. CCTV – największa chińska telewizja (miliard abonentów) – kupiła prawa do emisji „Przepisu na życie” oraz serialu „Lekarze”. Te same seriale trafiły do Rosji razem z prawniczym hitem „Prawo Agaty”. Największą popularnością cieszył się obyczajowo-komediowy serial „Przepis na życie”, do którego prawa kupiły telewizje z Bliskiego Wschodu, Słowacji czy Afryki Północnej⁵¹. Serial prawniczy „Magda M.” został dostrzeżony przez Sony Pictures Television International, który kupił prawa do produkcji własnej wersji, z zamiarem emisji w Rosji i byłych republikach ZSRR⁵².

⁴⁸ „Dekalog” Kiesłowskiego po amerykańsku, <http://culture.pl/pl/arttykul/dekalog-kieslowskiego-po-amerykansku> dostęp 21.12.2016

⁴⁹ Polskie seriale sprzedane za granicę, <http://swiatseriali.interia.pl/newsy/seriale/czas-honoru-373/news-czas-honoru-polskie-seriale-sprzedane> dostęp 18.12.2016

⁵⁰ Sukces serialu „Głęboka woda”. Zostanie sprzedany do 10 krajów, <http://rozrywka.dziennik.pl/seriale/arttykuly/415873,serial-gleboka-woda-zostanie-sprzedany-do-10-krajow.html> dostęp 20.12.2016

⁵¹ Filmy i seriale TVP i TVN sprzedane zagranicznym, [http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,15642411,Filmy_i_seriale_TVP_i_TV_N_u_sprzedane_zagranicznym.html#ixzz4T8St9bSz](http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,15642411,Filmy_i_seriale_TVP_i_TV_N_sprzedane_zagranicznym.html#ixzz4T8St9bSz) dostęp 18.12.2016

⁵² Elżbieta Rutkowska, Serial TVN-u „Magda M.” sprzedany do Rosji, http://www.press.pl/trsec/14445,serial-tvn-u-%E2%80%9Dmagda-m_%E2%80%9D-sprzedany-do-rosji dostęp 17.12.2016

WALKA O WIDZA CZYLI SPRAWDZONE PROPOZYCJE PROGRAMOWE

Stacje telewizyjne, łącznie z Telewizją Publiczną, walczą o oglądalność i wpływy z reklam. Stawianie na sprawdzone formaty, które przyniosły na świecie duże zyski są obarczone mniejszym ryzykiem niż produkowanie rodzimych produkcji. Zarówno stacje telewizyjne jak też producenci telewizyjni precyzyjnie śledzą rynek i szukają najlepszej oferty, którą można zakupić do Polski. Standardem stała się zagraniczna rozrywka. Formatowane są teleturnieje, konkursy, reality show, talent show czy programy tematyczne. Podobnie dzieje się od lat z serialami. Powstają serie kalki, które kopiuje się do polskich stacji, ale także wiele seriali adaptuje się na potrzeby polskiego widza. Dostosowuje się realia, bohaterów i zakres tematyczny. Wiele z nich odnosi podobny sukces jak ich oryginalne odpowiedniki. Są też takie, które w wersji rodzimej nie mają takiej siły ekranowej. Z jednej strony widzowie lubią podobne serie i jak w przypadku „Niani” czy „Ojca Mateusza” polska wersja staje się dla nich większym hitem. Z drugiej przyzwyczajenie się do oryginału powoduje, że nic nie dorównuje pierwowzorowi („Wszyscy kochają Romana”). Są też takie, które w polskiej rzeczywistości nie wydają się wiarygodne jak „Klub szalonych dziewic”. Jednocześnie wiele seriali formatowanych na polski rynek ma podobny klucz tematyczny: są to historie komediowe (często sitcomy), z miłosnym konfliktem w tle lub rodzinnymi perypetiami. Okazuje się zatem, że polski widz (mimo, że dziś już międzynarodowy) również jest lokalnie sformatowany. Polskie serie też coraz częściej stają się podstawą zagranicznych przeróbek. Sukcesem komercyjnym okazały się „M jak miłość”, „Ranczo” czy „Dom nad rozlewiskiem”. Zagraniczne stacje kupują też polskie serie i emitują na swoich antenach nie tylko w Europie, ale też w Chinach czy Afryce Północnej. Mimo, iż świat kultury popularnej, telewizyjnej rozrywki stał się mocno homogeniczny i dominują w nim amerykańskie wzorce, to jednak lokalne produkty przebijają się do międzynarodowej publiczności. Dominacja amerykańskich seriali i dużych producentów nadal będzie tendencją na rynku. Dzięki internetowi, mnogości kanałów serialowych, międzynarodowych premierach widzowie stali się i nadal będą stawać się wspólnym odbiorcą podobnych treści. Na pewno warto śledzić, jakie tendencje tematyczne i gatunkowe będzie przynosić polska rzeczywistość serialowa. Na ile serie formatowane będą dominować nad lokalnymi pomysłami oraz czy polski rynek producencki wbije się na rynki światowe.

BIBLIOGRAFIA

- Pinkalski Z., *Prawna ochrona formatów telewizyjnych*, Warszawa 2015.
Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa, 2008.

- Scott R. O., *Hollywood Planet: Global Media and the Competitive Advantage of Narrative Transparency*, Mahwah 1999.
- Siuła P., *Homogenizacja i amerykanizacja globalnej popkultury*, „Kultura -Historia -Globalizacja” 2011, nr 10.

NETOGRAFIA

- Czyżewski K., *Format telewizyjny, tylko pomysł czy już utwór*, <http://mediarun.com/pl/marketing/poradnik/format-telewizyjny-tylko-pomysl-czy-juz-utwor.html> dostęp 12.12.2016
- „Dekalog” *Kieślowskiego po amerykańsku*, <http://culture.pl/pl/artykul/dekalog-kieslowskiego-po-amerykansku> dostęp 21.12.2016
- „Brzydula”, <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1222085> dostęp 14.12.2016
- Drescher F. *Uwielbiam polską „Nianię”*, <http://film.onet.pl/wiadomosci/fran-drescher-uwielbiam-polska-nianie/yef4z> dostęp 19.12.2016
- „Dziwna para”, <http://www.filmweb.pl/film/Dziwna+para-1968-32200/cast/crew> dostęp 12.12.2016
- Fani włoskiego ojca Mateusza szturmują zabytkowy kościół*, <http://www.tvp.info/21250325/fani-wloskiego-ojca-mateusza-szturmuj-zabytkowy-kosciol-administrator-wprowadzil-bilety-wstępu> dostęp 12.12.2016
- Filmy i seriale TVP i TVN sprzedane zagranicznym*, http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,15642411,Filmy_i_seriale_TVP_i_TVN_u_sprzedane_zagranicznym.html#ixzz4T8St9bSz dostęp 18.12.2016
- Globalna premiera serialu „Legion”*, <http://media.foxtv.pl/6581-globalna-premiera-serialu-legion>, dostęp 12.12.2016
- „Hela w opałach”, <http://www.tvn.pl/showbiz/hela-w-opalach,58262,0,0.html> dostęp 19.12.2016
- „Kasia i Tomek”, <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1212271>, dostęp 18.12.2016
- „Klub szalonych dziewięć” *nie powróci, bo był zbyt odważny*, <http://www.wirtualnedia.pl/artykul/tvn-klub-szalonych-dziewiec-nie-powroci-bo-byl-zbyt-odwazny> dostęp 19.12.2016
- Koniec seriali „Nie rób scen” i „Mąż czy nie mąż” w TVN*, <http://www.wirtualnedia.pl/artykul/koniec-seriali-nie-rob-scen-i-maz-czy-nie-maz-w-tvn> dostęp 15.12.2016
- „M jak miłość” *jak wyglądają bohaterowie rosyjskiej wersji serialu*, <http://teleshov.wp.pl/m-jak-milosc-jak-wygladaja-bohaterowie-rosyjskiej-wersji-serialu-6026604252476033g> dostęp 21.12.2016
- Most popular US TVShows around the world*, <http://www.vulture.com/2015/12/most-popular-us-tv-shows-around-the-world.html> dostęp 19.12.2016
- „Ojciec Mateusz”, <https://vod.tvp.pl/1667840/ojciec-mateusz> dostęp 18.12.2016
- „Ojciec Mateusz” *na dobre i na złe*, <http://www.newsweek.pl/newsweek-exclusive/ojciec-mateusz-na-dobre-i-na-zle,35150,1,1.html> dostęp 16.12.2016
- „Ojciec Mateusz” *pokonał „Don Matteo”*, <http://ojciecmateusz.tvp.pl/283736/ojciec-mateusz-pokonal-don-matteo#> dostęp 16.12.2016
- Ogórek S., *Polski hit trafi pod rosyjskie strzechy*, <http://finanse.wp.pl/kat,1033747,title,Polski-hit-trafi-pod-rosyjskie-strzechy,wid,13340764,wiadomosc.html?ticaid=11847f> dostęp 16.11.2016
- Paullus P., *Binge-watching - ten sposób oglądania seriali zyskuje na popularności*, <http://businessinsider.com.pl/media/co-to-jest-binge-watching/pbe6l8x> dostęp 11.12.2016
- Polskie seriale sprzedane za granicę*, <http://swiatseriali.interia.pl/newsy/seriale/czas-honoru-373/news-czas-honoru-polskie-seriale-sprzedane> dostęp 18.12.2016
- Rączka M., *„The old couple” z mniejszą liczbą odcinków*, <https://naekranie.pl/aktualnosci/the-odd-couple-z-mniejsza-liczba-odcinkow> dostęp 18.12.2016

- Rekordowo dużo nowych seriali w 2015 roku*, <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/rekordowo-duzo-nowych-seriali-w-2015-roku-zadebiutowalo-419#> dostęp 17.12.2016
- Reżyser narzeka na „Wszyscy kochamy Romana”*, <https://naekranie.pl/aktualnosci/rezyser-narzeka-na-wszyscy-kochaja-romana> dostęp 15.12.2016
- „Rodzinka.pl”*, <https://vod.tvp.pl/3994794/rodzinkapl> dostęp 14.12.2016
- Rutkowska E. *„Czas honoru” sprzedany do Szkocji*, http://www.press.pl/tresc/36507,czas-honoru-sprzedany-do-szkocji_-telewizja-estonska-inwestuje-w-ranczo dostęp 19.12.2016
- Rutkowska E., *Serial TVN-u „Magda M.” sprzedany do Rosji*, http://www.press.pl/tresc/14445,serial-tvn-u-%E2%80%9Dmagda-m_%E2%80%9D-sprzedany-do-rosji dostęp 17.12.2016
- Startują targi telewizyjne MIPCOM*, <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/startuja-targi-telewizyjne-mipcom> dostęp 19.12.2016
- Stysiak M., *Globalna telewizja rozrywkowa. Świat ogląda te same programy i seriale*, http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,17573737,Globalna_telewizja_rozrywkowa__Swiat_oglada_te_same.html?disableRedirects=true dostęp 15.12.2016
- Stysiak M., *„Katyn” na eksport. Jakie filmy i seriale sprzedaje?*, http://wyborcza.biz/biznes/1,147881,17568179,_Katyn_na_eksport__Jakie_filmy_i_seriale_sprzedaje.html?disableRedirects=true dostęp 14.11.2016
- Sukces serialu „Głęboka woda”. Zostanie sprzedany do 10 krajów*, <http://rozrywka.dziennik.pl/seriale/artykuly/415873,serial-gleboka-woda-zostanie-sprzedany-do-10-krajow.html> dostęp 20.12.2016
- „Wszyscy kochają Raymonda”*, <http://www.filmweb.pl/serial/Wszyscy+kochaj%C4%85+Raymonda-1996-120824> dostęp 21.12.2016
- Top 20 kanałów TV tygodnia*, <https://media2.pl/badania/89508-Top-20-kanalow-TV-tygodnia-TVPI-liderem-Polsat-przed-TVN.html> dostęp 11.11.2016
- TVN rezygnuje z serialu „Mąż czy nie mąż”. Tylko milion widzów*, <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/tvn-rezygnuje-z-serialu-maz-czy-nie-maz-tylko-milion-widzow> dostęp 16.12.2016
- TVN zawiesiła emisję sitcomu „Wszyscy kochają Romana”*, <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/tvn-zawiesila-emisje-sitcomu-wszyscy-kochaja-romana#> dostęp 12.12.2016
- „Zagubieni” biją rekordy oglądalności w AXN*, <http://www.filmweb.pl/news/%22Zagubieni%22-bi-j%C4%85+rekordy+w+AXN-26760> dostęp 12.12.2016
- Żmijewski w serialu „Ojciec Mateusz”*, <http://www.nowiny24.pl/wiadomosci/podkarpacie/art/6013073,zmijewski-w-serialu-ojciec-mateusz-zdjecia,id,t.html> dostęp 17.12.2016
- 1,3 mln widzów oglądało serial „Rodzinka.pl”*, <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/1-3-widzow-ogladalo-serial-rodzinka-pl-9-tvp2-wygrala-z-tvp1> dostęp 18.12.2016

Streszczenie

Format telewizyjny staje się jednym z najbardziej popularnych form gatunkowych w telewizji. Współcześnie w propozycjach programowych stacji telewizyjnych istnieje wiele programów sformatowanych jak reality show, talent show, teleturnieje, talk show czy programy specjalistyczne. Ten sam schemat można zaobserwować w obszarze filmu i serialu telewizyjnego. Celem artykułu jest diagnoza zjawiska jakim jest serial sformatowany oparty na określonym schemacie scenariuszowym. Opisane zostały typy seriali sformatowanych oraz ich znaczenie na rynku polskiej produkcji telewizyjnej.

Słowa kluczowe: telewizja – format telewizyjny – serial telewizyjny – produkcja filmowa

Summary

The television format is happening one from the most of species popular forms on television. Many programs formatted as the reality show exist, talent show, television quiz shows, talk show or specialist programs. It is possible to observe the same scheme in the area of the film and the TV series. A diagnosis of the phenomenon with which formatted series are based on the specific script scheme is a purpose of the article. Described types of formatted series and their meaning of the Polish television production.

Keywords: television - television format - TV series - film production